

## عنوان: آثار و ویژگی های لباس مناسب از منظر آیات و روایات

نویسنده: عفت حسن پور

### چکیده

لباس، باعث زینت آدمی و پوشیده ماندن عیوب بدن و عورت است. لباس، وسیله‌ای برای حفظ حیا، عفت و پاکدامنی است و آدمی را در برابر سرما و گرما حفظ می‌کند و او را می‌آراید و زیبا جلوه می‌دهد. لباس بر شخصیت انسان تاثیر قابل توجهی دارد. در برخی روایات آمده است لباسی که انسان به تن می‌کند باید در او حس بندگی ایجاد کند. این ویژگی باعث دوری انسان از صفات بد و تبلور صفات نیک در او می‌شود.

با توجه به این که لباس دارای تنوع بسیار است هدف از پژوهش حاضر این است که با استناد به آیات و روایات آثار و ویژگی لباس مناسب و تاثیر آن بر فرد و جامعه را شناخته و مورد بررسی و تحلیل قرار دهیم. روش انجام این پژوهش نیز به صورت کیفی و توصیفی بوده که نتایج حاصل از این پژوهش به فهم بهتری از اصول و دستورات اسلامی مرتبط با لباس، توسعه فرهنگ پوشش مناسب در جامعه و ترویج ارزش های اسلامی، تحقق هدف‌های اجتماعی و فرهنگی اسلامی مرتبط با لباس و پوشش، ارتقای هویت اسلامی و اخلاق جامعه مسلمانان می‌باشد و همچنین به ارائه راهکارها و توصیه‌های عملی برای افراد و جامعه در امر پوشش کمک می‌کند.

**کلیدواژه‌ها:** آیات و روایات، لباس، لباس مناسب

---

طلبه سطح دو حوزه علمیه خواهران مدرسه کریمه اهل بیت علیه السلام

hassanpoureffat@gmail.com

## مقدمه

لباس بدن نرم و نازک آدمی را از بسیاری آفات و از سردی و گرمی حفظ می کند، زینتی است که به او زیبایی و وقار انسانی می بخشد، طوری که بدون آن از دایره انسانیت برآمده و به عالم حیوانیت می پیوندد، و حتی یک چهارپا هم به مراتب از او زیباتر و با وقار بیشتر نمایان می شود زیرا خداوند بدن چهارپایان را با پوشش های از پشم، موی و ... پوشانده و اعضای بدنشان را طوری تنظیم نموده که شرمگاه هایشان پوشیده مانده و کمتر به چشم می خورد در حالی که از انسان چنین نیست. لباس است که عفت انسانی را محفوظ داشته و از کرامت و حیثیت او پاسداری می کند و چون سپری است که او را از تیرهای زهرآلود شیطان و از فرو افتادن در لجنزارهای شهوت و رذایل اخلاقی نگه می دارد. و از همین جهت است که اولین اقدام شیطان در نابودی انسان، کشیدن لباس از تن اولین زن و مرد (آدم و حوا) از طریق وسوسه های فربنده و اغفالگر بود<sup>۲</sup> تا با نشان دادن شرمگاه هایشان به یکدیگر، هرگونه حساسیت اخلاقی و حیای انسانی را از ایشان گرفته و بتواند بدون زحمات زیادی، نقشه های بعدیش را روی ایشان پیاده کند .

یکی از اساسی ترین تفاوت های انسان با سایر موجودات ، در داشتن لباس و پوشش است. لباس و جامه از جمله نعماتی است که خداوند آن را به عنوان وسیله ای برای آراستگی تن و به دست آوردن لباس تقوا به انسان ها ارزانی داشته است. استفاده صحیح از نعمت خود نوعی سپاسگزاری است و نعمت لباس باید به شیوه صحیح مورد استفاده قرار گیرد که امام علی (ع) در این باره می فرماید: (ان الله جميل يحب الجمال و يحب ان يرى اثر النعمه على عبده : خداوند جمیل است و جمال و زیبایی را دوست دارد و همچنین دوست دارد که اثر نعمت های خود را در مردم مشاهده نماید)<sup>۳</sup> پوشش برای انسان ها از مهم ترین قوانین الزامی برای آنان و جامعه است. تاکید قرآن و روایات به ما یادآوری می کند، استفاده مناسب از این وسیله، زمینه رشد شخصیت فردی و اجتماعی انسان را به همراه دارد و انسان را از سقوط و انحراف حفظ کرده و تاثیر بسزایی بر آرامش و امنیت و روان آنان دارد. با روش توصیفی تحلیلی و با هدف کاربردی و مراجعه به قرآن مشخص شد که پی بردن به ویژگی های لباس

---

<sup>۲</sup> - اعراف / آیه ۲۲

<sup>۳</sup> - کلینی، فروع کافی، ج ۶، ص ۴۳۸؛ حر عاملی، وسائل الشیعه ج ۵، ص ۷

ظاهر از دیدگاه اسلام می تواند افراد را در انتخاب لباس و نحوه استفاده از آن کمک و او را از افراط و تفریط حفظ نماید. از آنجا که لباس کرامتی برای انسان است، در قرآن کریم از ۵ نوع لباس که هر کدام ویژگی و خصوصیت خاص خود را دارند نام برده شده است که عبارتند از: ۱- **لباس مادی ظاهری** لباسی است که مردم بر بدن می پوشانند و از آن به عنوان نعمت یاد فرموده، ۲۴- **لباس طبیعی** که قرآن مجید از مسئله شب و وضع زندگی مرد و زن نسبت به یکدیگر و اینکه هریک برای دیگری در جهاتی از زندگی به منزله پوششند تعبیر به لباس فرموده ۳۵- **لباس معنوی** که اظهر و اتم آن تقوا است از عظیم ترین و پرمفعت ترین نعمت های الهی نسبت به عبد است ۴۶- **لباس بهشتی** خداوند مهربان در قرآن مجید به آن انسان هایی که دارای ایمان و عمل صالح و آراسته به حسنات اخلاقی هستند، وعده لباس های فاخر بهشتی داده و فرموده به جزای عمل آنان در بهشت آراسته به لباس هایی هستند که عنایت و لطف حضرت دوست برای آنان مقرر کرده ۵۷- **لباس جهنمی** آنان که انسانیت و آدمیت را فراموش کنند و روزگار به غفلت و جهل و پستی و دنائت و بردگی نسبت به شکم و شهوت بگذرانند و کاری جز مخالفت با خدا و خلق خدا و زورگویی و ستم نداشته باشند در دنیا دچار لباس جوع و خوف و در آخرت گرفتار لباس و پوششی از سخت ترین عذاب خواهند شد ۸. از آنجا که انسان به تناسب وجودش دارای دو بعد مادی و معنوی است، در لباس و پوشش نیز از این قاعده مستثنی نمی باشد، اولین لباسش، لباس و پوشش ظاهری یا مادی است که برای زینت دادن ظاهر و پوشش بدن و حفظ عیوبش مورد استفاده قرار می گیرد. که در این باره امام صادق می فرماید: «اذا انعم الله علی عبده بنعمه، احب ان یری علیه لانه جمیل یحب الجمال» (خداوند دوست دارد وقتی نعمتی را بر بنده اش ارزانی داشت، آن را در وی ببیند چرا که خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد) ۹.

۴- نحل/آیات ۱۴، ۸۰ و ۸۱؛ اعراف/آیه ۲۶؛ انبیا/آیه ۸۰

۵- فرقان / آیه ۴۷ و بقره/آیه ۱۸۷

۶- اعراف/آیه ۲۶

۷- کهف /آیات ۳۰ و ۳۱؛ دخان/آیات ۵۱ - ۵۳

۸- نحل/آیه ۱۱۲ و آیات؛ ابراهیم /آیات ۴۹ و ۵۰

۹- کلینی، فروع کافی، ج ۶، ص ۴۳۸؛ حر عاملی، وسائل الشیعه ج ۵، ص ۷

انسانی که عاری از لباس ظاهر است، منظره کریه و ناپسند دارد و مردم او را بخاطر عریان بودنش مجنون یا انسانی به تمام معنی «بی‌خرد» محسوب می‌کنند. لذا انسان نسبت به پوشش ظاهری خود حسّاس است و در این مورد احساس مسئولیت می‌کند، بدین منظور به انواع فعالیت‌های مادی دست می‌زند تا با پوشاندن خود و آرایش آن با محصولات تولیدشده از مواد طبیعی و مصنوعی مناسب با زمان و عرف خود را از اتهام دیوانگی و بی‌خردی مبرا سازد. امام صادق (علیه السلام) در حدیثی در این باره می‌فرماید:

«أَزَيْنُ اللباسَ للمؤمنين، لباسُ التقوى وَأَنعَمُهُ الايمانُ قال الله تعالى «ولباسُ التقوى ذلک خیر»»

زیباترین لباس برای مومنان، لباس تقوا است و نرم‌ترین لباس، لباس ایمان، خداوند می‌فرماید: لباس تقوا بهتر است.<sup>۱۰</sup> با توجه به این حدیث، دومین نوع لباس انسان با توجه به ابعاد وجودی‌اش، لباس باطنی و معنوی است که این لباس برای زیبایی روح و حفظ جان از خطرات نفس اماره و شیاطین جَنّی و انسی می‌باشد.

ضرورت انجام پژوهش با عنوان " آثار و ویژگی های لباس مناسب از منظر آیات و روایات " اهمیت بسیاری دارد زیرا لباس یکی از عوامل مهم در ارتباطات اجتماعی و نمایانگر فرهنگ و اندیشه افراد است. از این رو این سوال مطرح می‌شود که، بررسی آیات و روایات مرتبط با لباس و ویژگی های مناسب آن چگونه می‌تواند به ما کمک کند تا بهترین انتخاب را در زمینه لباس داشته باشیم که در ادامه به پاسخگویی این مسئله می‌پردازیم.

### پیشینه پژوهش

درباره لباس تحقیق های بسیاری انجام شده است که عبارتند از؛

خسروی نیا، زینب و سالاری جائینی ، آزاده ، « معیار انتخاب پوشش مناسب »، دو فصلنامه علمی – تخصصی مطالعات تربیتی و اجتماعی قرآن و عترت، شماره دهم، سال پنجم ، پاییز و زمستان سال ۱۴۰۱.

<sup>۱۰</sup> -مجلسی، بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۲۴۰

الهی، محبوبه، «لباس به مثابه هویت اثر»، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۲، سال یازدهم، ۱۳۸۹.

مطهری، مرتضی، «مجموعه آثار شهید مطهری مسئله حجاب»، تهران، ۱۳۹۰.

رکنی لموکی، محمدتقی، «احکام آراستگی ظاهری»، قم، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۸۶.

انصاریان، حسین، «عرفان اسلامی»، تهران، پیام آزادی، ۱۳۶۶، ه. ش.

محمدی آشنائی، علی، «حجاب در ادیان الهی»، قم، انتشارات اشراق، ۱۳۷۳، ه. ش.

پورروستائی اردکانی، زهرا و محیطی اردکان، محمدعلی، «سبک پوشش اسلامی از دیدگاه شهید مطهری»، معرفت، شماره ۱۹۴، سال ۲۲، بهمن ۱۳۹۲.

اما در هیچ یک از این آثار به صورت اختصاصی به موضوع آثار و ویژگی های لباس مناسب و ارزش های نمادین آن از منظر آیات و روایات توجهی نشده است. این در حالی است که لباس با تمام ابعاد وجودی انسان، مرتبط می باشد و به مثابه یکی از شاخصه های اصلی در مباحث اجتماعی و فرهنگی دارای اهمیت فراوان است.

### مفهوم لباس:

از جمله واژه هایی که در آیات متعدد مربوط به این تحقیق بکار رفته است واژه «لباس» می باشد که باز شناسی دقیق مفهوم و مصداق آن در تبیین جایگاهش در قرآن و حدیث، نقش اساسی دارد. «لباس» بی گمان به معنای «آنچه که انسان به تن می کند» است و در مقابل «عریانی و برهنگی» قرار دارد. آیت الله شعرانی در تعریف «لباس» چنین گفته است: «و اما لباس به معنای جامه و پوشاک است و نیز آنچه که جسم و مانند آن را بپوشاند»<sup>۱۱</sup> از جمله زن و شوهر (هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لِهِنَّ)<sup>۱۲</sup> نظر به اینکه زن سبب جلوگیری شوهر از قبائح می شود و نیز شوهر نسبت به زن این مقام را دارد، از این جهت در این آیه زوج و زوجه را لباس و پوشاک یکدیگر قرار داده است و درجایی دیگر شب

<sup>۱۱</sup> - آیه ا... شعرانی، نشر طوبی، ج ۲، ص ۳۵۵.

<sup>۱۲</sup> - بقره/ آیه ۱۸۷

این دو لباس را نباید به جای همدیگر به کار گرفت:

عن ابی عبدالله - علیه السلام - قَالَ: السَّرَفُ فِي ثَلَاثٍ ابْتَدَأَكَ ثَوْبَ صَوْنِكَ وَإِلْقَاؤُكَ النَّوَى يَمِينًا وَشِمَالًا وَإِهْرَاقَكَ فَضْلَهُ الْمَاءِ. امام صادق - علیه السلام - فرمود: سه چیز مصداق و معیار اسراف است: استفاده از لباس صون به جای لباس کار، و دور انداختن هسته میوه (که به درد کشاورزان می خورد) به این طرف و آن طرف، و هدر ریختن ته مانده آب (مثلاً آبی که در ته لیوان مانده است).<sup>۶۹</sup>

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - عَنْ أَذْنَى الْإِسْرَافِ قَالَ ثَوْبُ صَوْنِكَ تَبْتَدُلُهُ وَفَضْلُ الْإِنَاءِ تَهْرِيقُهُ وَقَذْفُكَ بِالنَّوَى هَكَذَا وَهَكَذَا: اسحاق ابن عمار از امام صادق - علیه السلام - پرسید: کمترین حد اسراف چیست؟ فرمود: از لباس صون به جای لباس کار استفاده کنی، ته مانده آب را بریزی، و هسته میوه را این طرف و آن طرف بیندازی.<sup>۷۰</sup>

### ۳- ثوب شهرت:

لباس خود نمائی، لباس برای جلب توجه دیگران، لباس حاکی از انگیزش های غریزه جنسی، لباس تکبر و لباس انگشت نما. لباس شهرت و گونه های مختلف آن نکوهش شده است بسته به میزان عنصر شهرت در آن است که در مواردی مانند لباس تکبر و «لباس تأنیث» حرام می شود و در مواردی مکروه. رسول خدا از انگشت نما شدن در هر دو سو ( افراط و تفریط ) نهی فرموده است: افراطی در نازکی ، نرمی و بلندی لباس و یا تفریط در ضخامت و زبری و کوتاهی آن و نیز می فرماید لباسی را که در زیبایی یا زشتی شهرت دارد نپوشید و نیز می فرماید هر کس لباس شهرت بپوشد خدا از او رو گرداند تا وقتی آن را کنار نهد و همچنین می فرماید هر کس در دنیا لباس شهرت بپوشد خدا روز قیامت لباس ذلت بر او بپوشاند و همچنین امام صادق می فرماید ک خدا لباس شهرت را دشمن دارد و همچنین میفرماید برای خواری مرد همین بس که لباس انگشت نما و بدنام کننده بپوشد.

<sup>۶۹</sup>- مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۳۰۴

<sup>۷۰</sup>- حر عاملی، وسائل الشیعه، ابواب احکام الملابس، باب ۲۸

بنابراین لباس شهرت، نشانه شخصیت خود خواه و متکبر است. از سیره و زندگی پیامبر اکرم (ص) و سایر پیشوایان دینی استفاده می‌شود که آنها با مسئله تجمل پرستی در لباس سخت مخالف بودند و از آن چه نشانه خودخواهی و تکبر داشت، برحذر می‌داشتند. درباره هیئت نمایندگی نجران چنین آمده است: در پاسخ به دعوت پیامبر اکرم (ص) در سال دهم هجری، هیئتی از مسیحیان نجران وارد مدینه شدند تا با پیامبر مذاکره کنند. این هیئت در حالی که لباس‌های تجملی ابریشمی بر تن و انگشترهای طلا بر دست و صلیب‌ها بر گردن داشتند، وارد مسجد شدند ولی وضع زننده و نامناسب و حاکی از تکبر و خودخواهی آنان، پیامبر (ص) را ناراحت نمود و در نتیجه آنان را به حضور نپذیرفت اما علت ناراحتی پیامبر (ص) را ندانستند. از علی (ع) در این باره چاره خواستند و علت به حضور نپذیرفتن هیئت توسط پیامبر اکرم (ص) و ناراحتی آن بزرگوار را جویا شدند. علی (ع) فرمود: من چنین فکر می‌کنم که آنها باید این لباس‌های تجملاتی و انگشترهای گران قیمت را از تن بیرون کنند و بعد خدمت پیامبر (ص) برسند. آنها چنین کردند و پیامبر اکرم (ص)، آنها را به حضور پذیرفت و مورد احترام و تکریم قرار داد.

## نتیجه گیری

لباس طبق آیات و روایات نعمت و کرامتی است که به انسان عطا و استفاده صحیح از نعمت به نوعی سپاسگزاری است. لباس در قرآن به ۵ نوع طبقه بندی شده و پژوهش حاضر به نوع اول یعنی لباس مادی ظاهری پرداخته شده است. خصوصیات لباس مناسب از دیدگاه آیات و روایات به این شرح است که لباس مناسب باید جنسیت انسان را به درستی مشخص کند، لباس منظر شخصیت انسان است که طبق روایات باید متناسب با وضع مالی شخص باشد که امام رضا (علیه السلام) فرمود: «افراد سست ایمان از دوستان ما، دوست دارند که من بر پلاس بنشینم، لباس خشن بپوشم؛ ولی این دوران، چنین عملی را نمی‌پسندد. در الگوی لباس مناسب از نظر اندازه و جنس و رنگ و کیفیت لباس باید دقت شود و نباید از بیگانگان سرچشمه بگیرد، از نظر موقعیت زمانی و مکانی انتخاب لباس باید متناسب با عرف جامعه و اسلام باشد و مواردی که به عنوان الگوهای نامناسب روایح یافته در انتخاب لباس که از منظر آیات و روایات نهی شده باید در نظر گرفته شود چرا که عدم رعایت آن موجبات انواع فساد، ناامنی، بی بند و باری، تهدید آرامش و کاهش ناهنجاری های اخلاقی و اجتماعی را به وجود می آورد.

با وجود منابع و مآخذ اسلامی در مورد لباس مناسب، دلیل سوق پیدا کردن جامعه به سوی انتخاب لباس بر اساس الگوهای نامناسب این است که در عصر ما ابعاد فرعی و نامطلوب و زننده لباس عاملی برای انواع تجمل پرستی، توسعه فساد، تحریک شهوات، خودنمایی، تکبر، اسراف و تبذیر شده است که آگاهی نداشتن از عواقب پوشش نامناسب، کمبود محبت و عاطفه، تغییر نگرش به ارزشها و نفوذ فرهنگ غربی باعث آن شده است. در دنیای امروز دستگاه های تبلیغاتی غرب با پیشرفته ترین وسیله تبلیغی مثل ماهواره و شبکه های اجتماعی سعی دارد فرهنگ بیگانه از اسلام را که در بیشتر موارد فاسد و مخرب است، در کشورهای جهان سوم و مخصوصاً جوامع اسلامی پیاده کند.

#### منابع فارسی

- قرآن کریم، ترجمه: حسین انصاریان، چاپ پنجم، قم: احسان، ۱۳۹۵ ش.
- نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، چاپ سیزدهم، قم: مشهور، ۱۳۸۰ ش.
- پیشوایی، مهدی، سیره پیامبر صلی الله علیه و آله در پوشیدن لباس، قم: چاپ بیست و چهارم، ۱۳۷۲ ش.
- دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران: موسسه انتشارات و چاپ تهران، بی تا.

شعرانی، میرزا ابوالحسن، **نثر طوبی**، تهران: انتشارات اسلامیة، ۱۳۹۸ ش .  
 قرشی، سید علی اکبر ، **قاموس قرآن**، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۲ ش.  
 محمدی ری شهری، محمد، **دانش نامه امیرالمؤمنین بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ**، قم: دارالحدیث، ۱۳۸۶ ش.

### منابع عربی

ابن سعد، أبو عبد الله، **الطبقات الكبرى**، بیروت: دار صادر ، ۱۴۱۰ ق.  
 ابن ماجه، محمد بن یزید، **سنن ابن ماجه**، بیروت: دار الجیل، چاپ اول، ۱۴۱۸ ق.  
 ابن منظور، ابوالفضل جمال الدین، **لسان العرب**، بیروت: داراحیاء التراث العربی ، ۱۴۰۸ ق.  
 انصاری قمی، ناصرالدین، **کتابشناسی «غررالحکم و دررالکلم»**، علوم حدیث، شماره ۱۱، بهار ۱۳۷۸.  
 پاینده، ابوالقاسم، **نهج الفصاحه**، دنیای دانش، بی تا.  
 حرعاملی، محمدبن الحسن، **وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه** ، بیروت ، داراحیاء التراث العربی ، بی تا.  
 حویزی، عبد علی بن جمعة العروسی، **تفسیر نورالثقلین**، بی جا، بی تا.  
 دیلمی، حسن بن محمد، **ارشادالقلوب**، رضی، ۱۴۱۲ ق.  
 الذهبی، شمس الدین، **سیر اعلام النبلاء**، مؤسسه الرساله، بی تا.  
 زمخشری، محمود بن عمر، **الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل**، بیروت: دارالکتب العربی ، ۱۴۰۷ ق.  
 سجستانی، ابوداود، **سنن ابی داود**، بی جا، بی تا.  
 شافعی، محمد بن طلحه، **مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول**، بیروت: دارالبلاغ، ۱۴۱۹ ق.  
 شیخ صدوق، محمد بن علی، **الخصال**، ترجمه احمد فهری زنجانی، نشر علمیه اسلامیة، تهران، بی تا.  
 صدوق، شیخ، **علل الشرایع**، منشورات المكتبة الحیدریة و مطبعتها فی النجف، بی تا.  
 صدوق، محمد بن علی، **الامالی**، قم، نشر مؤسسه بعثت، چاپ اول، ۱۴۱۷ ق.

- طباطبایی، محمدحسین، سنن النبی، تهران: پیام آزادی، چاپ سوم، ۱۳۷۹ ش.
- طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، قم، شریف رضی، ۱۳۷۷ ش.
- عسقلانی، ابن حجر، تهذیب التهذیب، مؤسسه الرسالة، ۱۴۳۵ ق.
- فیض کاشانی، محمد، المحجۀ البیضاء، قم: موسسه النشر الاسلامی، چاپ چهارم، ۱۴۱۷ ق.
- ، الوافی، اصفهان، مکتبۀ أمیرالمؤمنین، ۱۳۶۵ ش
- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۳ ش.
- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت: موسسه الوفاء، ۱۴۰۳ ق.
- مغربی، قاضی نعمان، دعائم الاسلام، تحقیق آصف بن علی اصغر، قاهره: دارالمعارف، ۱۳۸۳ ق/۱۹۶۳ م.
- میدانی، احمد بن محمد، مجمع الأمثال، عصر زندگی، نوبت چاپ یکم، ۱۳۹۴ ش.
- میرزای نوری، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بیروت: موسسه آل البيت، ۱۴۰۳ ق.
- نیشابوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، قاهره: دارالحديث، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.